

BĒRNS AR AUTISKA SPEKTRA TRAUCĒJUMIEM VISPĀRIZGLĪTOJOŠĀ PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

A Child with Autism Spectrum Disorders in Mainstream Pre-Primary Education

Sandra Miezīte

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija

Abstract. *For development of a child with autistic spectrum disorders in general pre-school facilities was developed a set of measures. It was developed a complex of measures and research work how to ensure the development, realizing the appropriate pedagogical correction work and implementing a number of pre-conditions; complementation of teachers' theoretical knowledge; carried out a child's development discovery and implementation of individual educational plan using appropriate teaching methods and alternative means of communication; the improved pre-school environment for a child with autism spectrum disorders needs; realised co-operation with parents; an assistant support to a child.*

Keywords: *a child with autistic spectrum disorders, cooperation with parents, assistant support to child, individual educational plan.*

Ievads

Introduction

Balstoties uz to, ka „Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014. – 2020. gadam” izvirzītais izglītības politikas virsmērķis ir „Kvalitatīva un iekļaujoša izglītība personības attīstībai, cilvēku labklājībai un ilgtspējīgai valsts izaugsmei” (IZM, 2015), kā arī, atbilstoši Vispārējās izglītības likuma 53. pantam, skolēni ar speciālām vajadzībām izglītību var iegūt jebkurā izglītības iestādē, kurā ir atbilstošs nodrošinājums, lai integrētu izglītojamos ar speciālām vajadzībām (VIL, 2011), vispārīzglītojošās izglītības iestādes aizvien biežāk apmeklē bērni, kuriem ir autiska spektra traucējumi. Šo nosacījumu ietekmē ne tikai vispārīzglītojošās skolās, bet arī vispārīzglītojošās pirmsskolas izglītības iestādēs aizvien aktuālāks kļūst jautājums par to, kā palīdzēt un sekmēt bērnu ar autiska spektra traucējumiem attīstību, vienlaikus nodrošinot arī pārējo bērnu vajadzības.

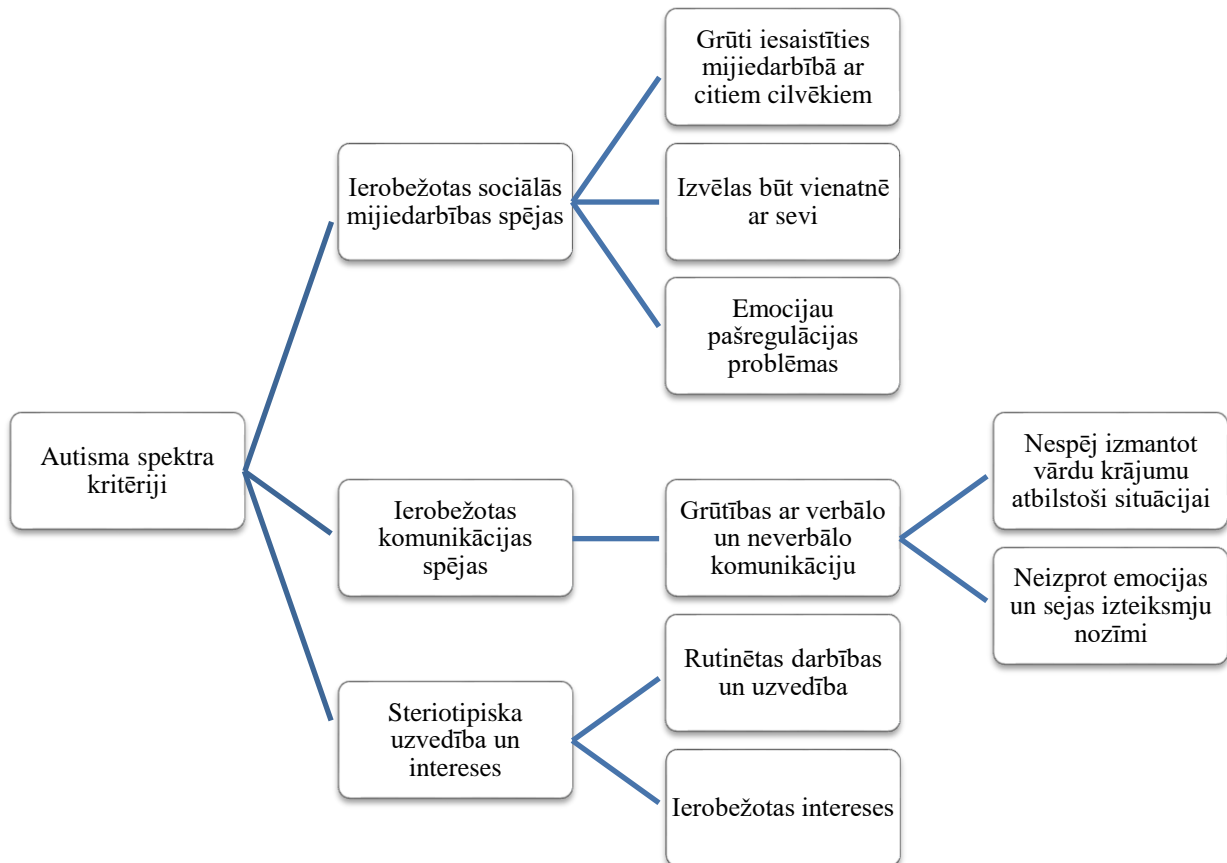
Ņemot vērā ļoti bagāto literatūras un izziņas avotu klāstu, jāatzīst, ka autisma problēma, patiešām, ir mūsdienu pasaules izaicinājums, īpaši pedagogijā. Skolotājam, kurš vēlas palīdzēt bērniem ar autiska spektra traucējumiem, ne tikai jāstudē zinātnisko literatūru, bet arī jābūt ļoti jūtīgam, „redzīgam un dzirdīgam,” lai pamanītu to, ko mums stāsta bērni, kuru valodu, izturēšanos un uzvedības īpatnības uztvert ir grūti, tomēr ne neiespējami. Skolotājam jāatzīst, ka nav iespējams palīdzēt bērnam, neaurot pašam, nepaplašinot savu pedagoģisko

kompetenču un prasmju robežas, bet īpaši būtiski sadarboties ar bērnu vecākiem (bērna spēju izzināšanas un attīstības veicināšanas ziņā), kā arī ar iestādes vadību (pilnveidojot pirmsskolas izglītības vidi bērnu attīstības sekmēšanai un rodot iespējas nodrošināt nepieciešamo atbalsta speciālistu palīdzību bērnam).

Teorētiskās pamatnostādnes *Theoretical guidelines*

Tā kā autisma izpausmes un stāvokļi ir ļoti daudzveidīgi, to apzīmējumam tiek izmantots termins - „autiskā spektra traucējumi.”

Biežāk lietotie autisma diagnostikas kritēriji ir apkopoti diagnostiskajā sistēmā – DSM – IV. Tie nosaka, ka traucējumi izpaužas sociālās adaptācijas un uzvedības ierobežojumos. Autisma spektra kritēriji parādīti 1. attēlā.

1.att. Autisma spektra kritēriji
Figure 1. Autism spectrum criteria

Lai palīdzētu bērnam, sekmētu viņa attīstību un rosinātu spēju un spēku augt un attīstīties, svarīga ir pedagoģiskās darbības mērķa izpratne, tāpēc tiek meklēti risinājumi un pedagoģiskās darbības formas, kas sekmētu bērnu ar autiska spektra

traucējumiem attīstību, kā arī pētītas iespējas, kā vispārīzglītojošā pirmsskolas izglītības iestādē sekmēt bērna ar autiska spektra traucējumiem attīstību, īpašu uzmanību pievēršot bērna trīs attīstības jomām: sociālajai mijiedarbībai, komunikācijai un uzvedībai.

Lai vispārējā pirmsskolas izglītības iestādē bērna ar autiska spektra traucējumiem attīstība tiktu sekmēta, tika veikts pētījums par to, kā nodrošināt attīstības sekmēšanos, realizējot bērna interesēm atbilstošu pedagoģiskās korekcijas darbu un īstenojot vairākus priekšnosacījumus:

- 1) jāpapildina skolotāju teorētiskās zināšanas;
- 2) jāveic bērna attīstības izziņāšana un jāīsteno individuālās izglītības plāns, pielietojot atbilstošas mācību metodes un alternatīvos komunikācijas līdzekļus;
- 3) jāpilnveido pirmsskolas izglītības iestādes vide atbilstoši bērna ar autiska spektra traucējumiem vajadzībām;
- 4) jāīsteno sadarbība ar vecākiem;
- 5) jāapzinās asistenta atbalsta bērnam nepieciešamība un tas jānodrošina.

Realizētā pasākumu kompleksa posmi un darbības jomas

The stages and scopes of realised measures

Trīs mācību gadu laikā tika realizēts pasākumu komplekss, kas sekmēja bērna ar autiska spektra traucējumiem attīstību, ņemot vērā ierobežojumus trīs galvenajās attīstības jomās: ierobežotas sociālās mijiedarbības un komunikācijas spējas, stereotipiska uzvedība un intereses. Šo grūtību mazināšanai un bērna attīstības kopveselumā sekmēšanai tika realizēta pirmsskolas izglītības iestādes skolotāju, logopēda/speciālā pedagogam un vecāku, asistenta sadarbība, kā arī iestādes vadītājas un metodiķa atbalsts, realizējot atbalsta pasākumu nodrošināšanu bērnam. Kā viens no būtiskākajiem nosacījumiem sekmīgai bērna ar autismu iekļaušanai vispārīzglītojošā pirmsskolas iestādē tika atzīmēts asistenta atbalsts bērnam, kas gan palīdzēja nodrošināt iespējami veiksmīgu grupas darbu kopumā, gan arī sniedza atbalstu bērnam.

Izstrādātais pasākumu komplekss tika realizēts 3 posmos.

1.posma galvenie akcenti:

- problēmas apzināšanās;
- skolotāju teorētisko zināšanu papildināšana;
- sadarbības ar vecākiem uzsākšana;
- bērna attīstības sākotnējā izpēte.

Šajā posmā tika realizēti atbalsta pasākumi - sadarbība ar vecākiem, pirmsskolas izglītības iestādes vides pilnveidošana bērna ar autiska spektra traucējumiem attīstības sekmēšanai, bērna ar autiska spektra traucējumiem attīstības sekmēšana mācību procesā.

2.posma galvenie akcenti:

- sadarbība ar vecākiem;
- grupas vides pilnveide;
- alternatīvās komunikācijas līdzekļu izmantošana;
- skolotāju teorētisko zināšanu papildināšana;
- bērna individuālo spēju izpēte; nodarbību uzdevumu diferencēšana.

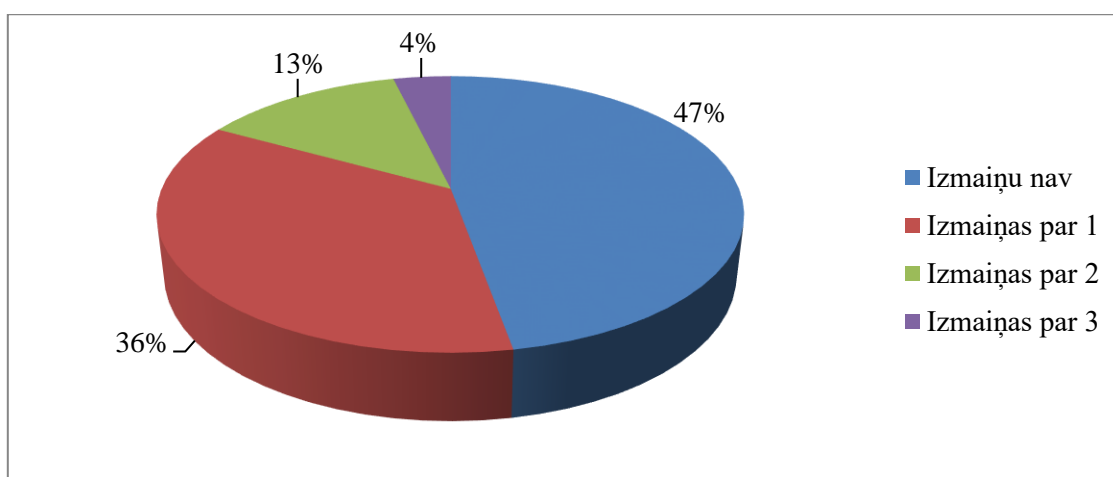
3.posmā galvenie akcenti:

- asistenta atbalsts bērnam; sadarbība ar vecākiem;
- sadarbība ar pašvaldības Atbalsta centra psiholoģi;
- individuālā izglītības plāna izstrādāšana;
- skolotāju (logopēda/speciālā pedagoga, grupas, mūzikas, sporta) sadarbība bērna attīstības sekmēšanā;
- skolotāju teorētisko zināšanu papildināšana.

Pētījuma rezultātu apkopojums un rezultāti *The research work results summary and results*

Bērna ar autiskā spektra traucējumiem attīstības izvērtējums tika veikts pēc „Uzvedības izvērtēšanas tabulas”, „Sociālo prasmju izvērtēšanas tabulas”, „Izglītojamā sasniegumu izvērtēšanas tabulas”, kas izstrādātas Rēzeknes Augstskolas Speciālās izglītības laboratorijā, lai noskaidrotu realizētā pasākuma kompleksa efektivitāti un bērna attīstības dinamiku trīs reizes (01.2014., 05.2015., 05.2016) (Tereško, Kondrova, Rozenfelde, Želve, 2013).

Rezultātu apkopojuma diagrammās parādās pētījumā ietvertā bērna attīstības dinamika.

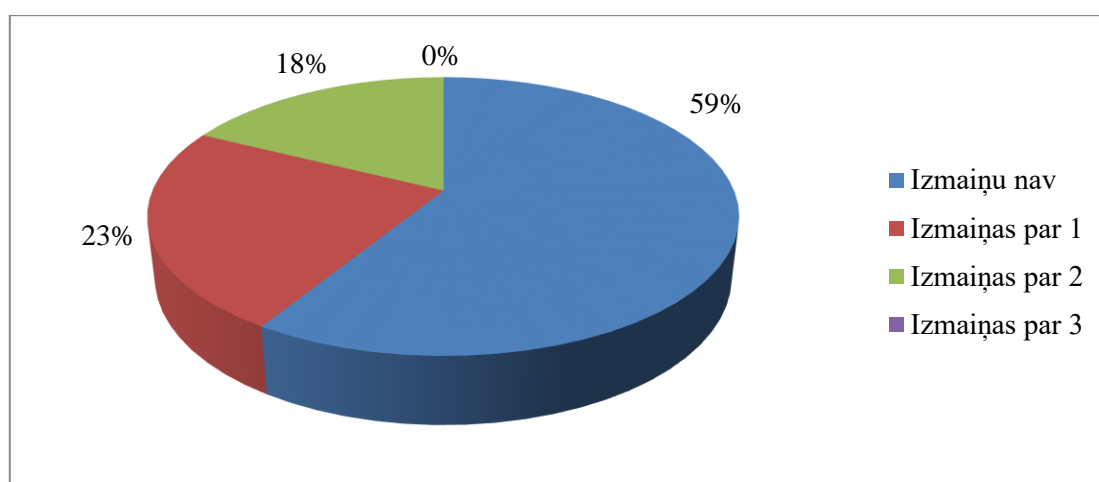

2.att. **Bērna sociālo prasmju attīstība 3 pētījuma posmos**
Figure 2. The development of child's social skills in three phases of the study

Diagrammā redzams, ka sociālo prasmju komponentos 47% izmaiņas nav vērojamas, bet pozitīvas izmaiņas kopumā 53% (no tām 4% ir būtiskas). Pēc pētījuma autores domām, iegūtais rezultāts liecina, ka vērojama pozitīva bērna sociālo prasmju attīstības tendence.

Izmaiņas par diviem vai trīs kritērijiem vērojamas pašapkalpošanās prasmēs, galda kultūras un kultūrhigiēnisko normu ievērošanā, sadarbības prasmēs ar grupas biedriem un pieaugušajiem, orientēšanās prasmēs iekšējās kārtības normu ievērošanā.

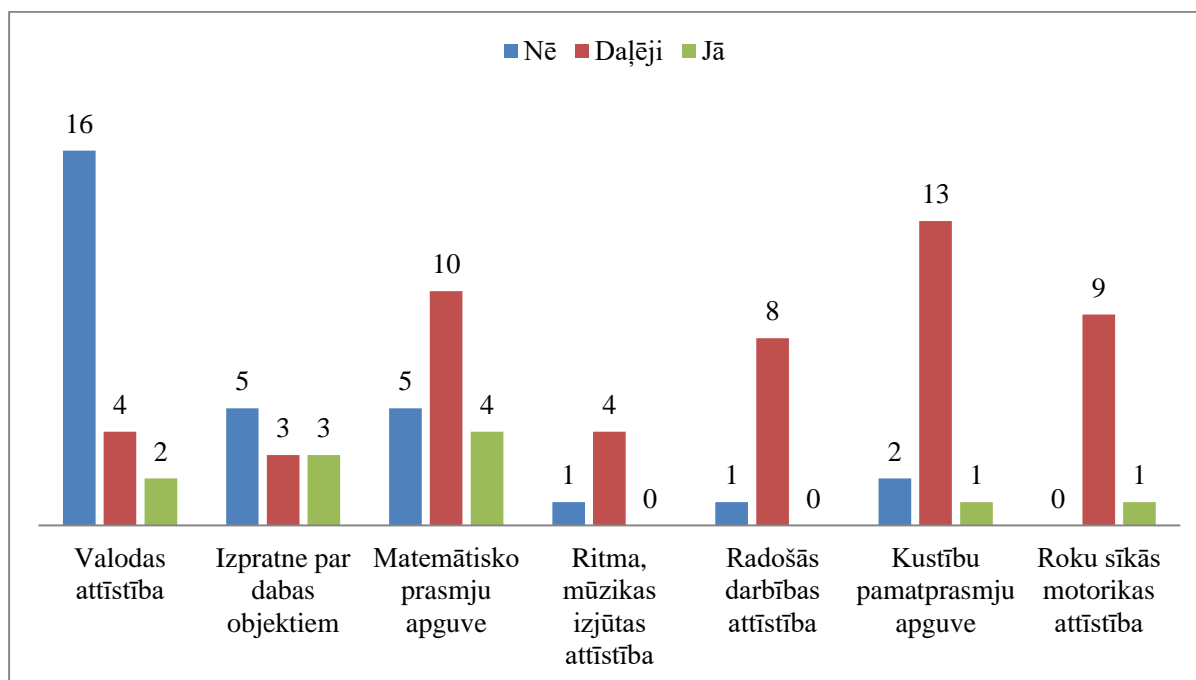
3. attēlā uzskatāmi parādīta pētāmā bērna uzvedības normu apguve un izmaiņas 3 mācību gadu laikā, atzīstot, ka uzvedības normu apguves diagrammas rezultāti neparāda būtiskas uzvedības izmaiņas.

3.att. Bērna uzvedības normu apguve
Figure 3. Learning of child's behavior norms

Iegūtie rezultāti skaidrojami ar to, ka bērniem ar autiska spektra traucējumiem uzvedības traucējumu mazināšanai nepieciešams ilgāks laika posms, kā arī psihologa palīdzība (regulāra palīdzība nebija pieejama). Ņemot vērā šo nosacījumu, uzlabojums – 41% tiek atzīts par veiksmīgu. Nozīmīga loma uzvedības normu apgūvē ir asistenta klātbūtnei un palīdzībai bērnam, kura tika nodrošināta 3. pētījuma posmā.

4.attēlā redzami 5 psihiskās un 2 fiziskās attīstības komponentu izvērtējums, kas ietekmējuši bērna sasniegumus.

4. att. **Izglītojamā psihiskās un fiziskās attīstības sasniegumi**
 Figure 4. *Learner's mental and physical development achievements*

Analizējot iegūtos datus, var secināt, ka būtiskākie sasniegumi vērojami matemātisko prasmju apgūvē, kā arī izpratnē par dabas objektiem. Iegūto rezultātu var skaidrot ar to, ka, pētījumā iesaistītajam bērnam, ir izteikta interese šajās jomās, kā arī skolotāju ieguldītais darbs nodarbību laikā, sekmējot bērna attīstību. Pēc diagrammas redzams, ka valodas attīstības rādītājos uzlabojums ir nebūtisks. Jāatzīmē, ka valodas attīstības komponenti (pēc izvērtējuma tabulas) vairāk vērsti uz ekspresīvās runas attīstību, bet bērnam ar agrīno bērniības autismu, tā ir vāji attīstīta.

Fiziskās attīstības komponenti (kustību pamatprasmju apguve un roku sīkās motorikas attīstība) attīstījušies vienlīdz sekmīgi. Kā attīstību ietekmējošus faktorus var minēt vecāku (tēva) lomu bērna fiziskās attīstības veicināšanā, ārstnieciskās fizikultūras nodarbības.

Izvērtējot bērna attīstību kopveselumā, var secināt, ka gan psihiskās, gan fiziskās attīstības jomās ir vērojami uzlabojumi.

Secinājumi

- Lai būtu iespējams vispārējā pirmsskolas izglītības iestādē sekmēt bērna ar autiska spektra traucējumiem attīstību:
 - jārealizējas skolotāju un vecāku sadarbībai, kurai ir vienots mērķis – palīdzēt bērnam;

- jāpilnveido pirmsskolas izglītības iestādes vide (sakārtota, harmoniska telpiskā vide, kurā pievērsta uzmanība apgaismojumam, lietu izkārtojumam, iespējamai trokšņu mazināšanai, pozitīvai emocionālai gaisotnei; harmonisks laika plānojums; atbalsta materiāli un alternatīvās komunikācijas līdzekļi drošības sajūtas un paredzamības nodrošināšanai bērnam);
- jāizmanto bērna uztveres spējām atbilstošas mācību metodes un jāpiedāvā bērna spējām un interesēm atbilstoši uzdevumi;
- jāizmanto alternatīvās komunikācijas līdzekļi (PECS, piktogrammas);
- būtiski nodrošināt asistenta atbalstu bērnam;
- Skolotājām jāskaidro pārējiem grupas bērniem bērna ar autiskā spektra traucējumiem grūtības, kā arī jāvērs uz uzmanību uz bērna pozitīvajām izpausmēm.
- Bērna attīstības sekmēšanā loma ir visiem pirmsskolas iestādes darbiniekiem, īpaši skolotāja palīgam grupā, tāpēc arī viņam jābūt zinošam un bērnu pieņemošam.
- Kā vissvarīgāko nosacījumu, kas ietekmē bērna attīstības sekmēšanos un vienlaikus pilnvērtīga grupas darba norisi, jāatzīst skolotāja vēlmi un spēju ieraudzīt bērnu īpašās spējas un pozitīvās iezīmes, lai meklētu iespējas, kā mazināt vai novērst grūtības.
- Sekmējot bērna ar autiskā spektra traucējumiem attīstību kopveselumā un mazinot uzvedības problēmas, uzlabojas emocionālā vide grupā, un arī pārējo bērnu attīstība. Ieteikumi par vides pilnveidošanu, kas sekmē bērnu ar autiska spektra traucējumiem labizjūtu un attīstību, ir vērā ņemami arī, domājot par pirmsskolas vecuma bērniem kopumā.
- Skolotājām būtu jānovērtē tas, ka bērni ar autiska spektra traucējumiem sekmē skolotāja pedagoģisko kompetenču un pieredzes pilnveidi, kā arī attīsta skolotāja personību.
- Skolotājam jāņem vērā, ka bērnu ar autiskā spektra traucējumiem mijiedarbība un komunikācija ar līdzcilvēkiem patiešām ir īpaša, tāpēc skolotājam un vecākiem, kuri vēlas palīdzēt bērniem, ir jābūt īpaši jūtīgiem, redzīgiem, un novērot spējīgiem. Šo prasmi var attīstīt tikai katrs pats, tāpēc maģistra darba autore atgādina visiem, ka tas, caur kādu prizmu skolotājs skatās, nosaka spektru, kādā ierauga gan bērnu ar autiskā spektra traucējumiem, gan arī iespējas un izaicinājumus savu pedagoģisko spēju un kompetenču pilnveidošanai, kurus satikšanās ar bērniem mums sniedz.

Summary

By implementing a set of measures, which is based on the cooperation between teachers and parents, contribution to the child's individual development plan and

providing everyday assistance in mainstream pre-primary education, it is possible to improve development of a child with autism spectrum disorder.

The smallest changes were observed in norms of a child's behavior learning. It is explained by the fact that the child was not on the regular assistance of a psychologist, a child with autism spectrum disorders to reduce behavioral disorders require a longer period of time and very other diverse causes.

Literatūra **References**

- Bethere, D., Līdaka, A., Platniece, A., Ponomarjova, J., Striguna, S. (2013). *Metodiskais materiāls pedagogiem darbam ar izglītojamiem, kuriem ir autisms*. Rīga: VISC.
- Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014. – 2020. gadam*. Pieejams: <http://www.lsa.lv/wp-content/uploads/2013/03/Izglitibasattistibaspamatnostadnes.pdf> (Skatīts 15.11.2015).
- Tereško, A., Kondratova, A., Rozenfelde, M., Želve, I. (2013). *Pielikumi metodiskajam materiālam pedagogiem izglītojamo ar garīgās attīstības traucējumiem sociālo prasmju, uzvedības un mācību sasniegumu izvērtēšanai*. Rīga: VISC.
- Vispārējās izglītības likums*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=20243> (Skatīts 03.08.2011.).